

YOZMA NUTQ KAMCHILIKLARINI O'RGANISH

Baxritdinova Gulandom Erkin qizi

*Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Pedagogika Univeriteti Pedagogika Psixologiya fakulteti
o'qituvchi*

Abdullayeva Muxlesa Xatam qizi

*Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Pedagogika Universiteti Pedagogika va Psixologiya fakulteti
(logopediya) yo'nalishi 3 – kurs talabasi 519.22 guruh talabasi*

Anatatsiya: *Yozma nutq kamchiliklari – bu o'quvchilarda, ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida uchraydigan, yozuvni va yozma ifodalarni to'g'ri tuzishda, grammatikani va imloni qo'llashda yuzaga keladigan qiyinchiliklardir. Yozma nutq kamchiliklari ko'plab omillarga bog'liq bo'lishi mumkin, jumladan, o'quvchilarning psixologik xususiyatlari, o'qish va yozish malakalari, tilning qiyinchiliklarga boy bo'lgan strukturalari, hamda pedagogik yondashuvlar. Ushbu maqola yozma nutq kamchiliklarini aniqlash va tuzatishda samarali metodlarni, shuningdek, o'qituvchilar va logopedlarning bu jarayondagi rolini ko'rib chiqadi. Maqolada yozma nutq kamchiliklarini o'rganish, uning turlari, sabablari va tuzatish metodologiyasi haqida so'z boradi. O'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar va mashqlar ahamiyatini ta'kidlanadi.*

Kalit so'zlar: *Yozma nutq kamchiliklari, Nutq rivojlanishi, Yozma ifodalar, Imlo va grammatik xatoliklar, O'quvchilarni o'qitish, Pedagogik yondashuvlar, Yozish malakasi, Nutqni tuzatish metodlari, O'qituvchi va logopedlarning roli, Yozma nutqni rivojlantirish.*

Kirish

Yozma Nutq Kamchiliklari va Ularning Muhimligi Nutq — fikr bayon qilish vositasi bo'lib, og'zaki va yozma shaklda ifodalanadi. Tafakkur nutq yordamida ro'y berib, shu tufayli kishilar bir-birlari bilan aloqa bog'laydilar. Og'zaki nutq pauza, urg'u, intonatsiya va tovushlar orqali tinglovchiga borib yetsa, yozma nutq, harf va so'zlarning ma'lum qonuniyat asosida o'zaro birikuvi, tinish belgilari, har xil ajratishlar, gaplarni grammatik jihatdan aniq va tovushlarni bayon qilish orqali yetib boradi. Og'zaki nutqning yozma nutqdan yana bir farqi shuki, og'zaki nutqni eshitamiz, yozma nutqni ko'ramiz va o'qiyamiz. Yozma nutq murakkab jarayon bo'lib, u ko'p vaqt mehnat talab qiladi. Sintaksis jihatdan qaraganda yozma nutq eng to'liq va mukammal nutqdir. Bu nutq ixtiyoriy fikrimizni ifodalab berishning eng yaxshi vositasidir. Yozma nutq og'zaki nutq asosida rivojlanadi. Og'zaki nutq hayotda kishilar bilan munosabatda bo'lish, ularga taqlid qilish yo'li bilan rivojlanib, boladan maxsus o'qish va o'rganishni talab etmaydi. Yozma nutq esa harflar va belgilar yordami bilan tovushlar, so'zlar, gaplarni ko'z bilan idrok qilishga, qo'l bilan yozishga moljallangan nutqdir. Bolalarning og'zaki nutqida kamchiliklar uchragani kabi, yozma nutqiarida ham bir qator kamchiliklar uchraydi. Bu holatlar olimlarimiz tomonidan o'rganilgan bo'lib, olimlar ishining boshlang'ich davri XIX asrgacha borib taqaladi. O'qish buzilishlarning simptomatikasi va mexanizmlari haqidagi tasavurlar sekin-asta

to'planib borgan. Yozma nutq kamchiliklari o'quvchilarning ta'lim jarayonida yuzaga keladigan muhim masalalardan biridir. Yozuv va yozma ifodalash bolaning fikrini aniq va ravon tushuntira olishiga yordam beradi, shuningdek, kommunikativ malakalarini ham oshiradi. Biroq, yozma nutqni rivojlantirishda ko'plab o'quvchilar turli qiyinchiliklarga duch kelishadi. Yozma nutq kamchiliklari asosan grammatika, imlo, so'zlashuv va ifoda etishda yuzaga keladigan muammolardan iborat bo'ladi. Bu kamchiliklar bolaning o'z fikrlarini aniq ifodalashiga to'sqinlik qiladi, shu bilan birga, o'qish va yozishdagi muvaffaqiyatlarini ham cheklaydi. Yozma nutq kamchiliklarini tuzatishda samarali metodlar va yondashuvlarni qo'llash, o'quvchilarning yozma ifodalash malakalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchilar va logopedlar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi, chunki ular o'quvchilarga yozma nutqni to'g'ri ifodalash, grammatika va imlo xatoliklarini tuzatish uchun maxsus usullarni o'rgatadi.^[1]

Yozma Nutq Kamchiliklarining Sabablari

Yozma nutq kamchiliklarining turli sabablari bo'lishi mumkin. Asosiy sabablardan ba'zilari quyidagilardir: Psixologik omillar: O'quvchilarning psixologik holati, xususan, stress, tashvish va ishonchsizlik, ularning yozma nutqini rivojlantirishda muammolarga olib kelishi mumkin. Ular o'z fikrlarini to'g'ri ifodalashda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Eshitish va ko'rish muammolari: Eshitish yoki ko'rish qobiliyatida muammolar bo'lgan bolalar yozma nutqni rivojlantirishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin, chunki ular tovushlarni va harflarni to'g'ri ajratishda xatoliklar qiladilar. O'qish va yozish malakalari yetarli emasligi: Ba'zi o'quvchilar yozma nutqni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan o'qish va yozish ko'nikmalariga ega bo'lmasligi mumkin. Ularning imlo va grammatika bo'yicha bilimlari yetarli darajada bo'lmasligi mumkin. O'qituvchining metodik yondashuvi: O'qituvchining yozma nutqni rivojlantirishga qaratilgan metodlari va yondashuvlari o'quvchilarning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Noto'g'ri yondashuv yoki metodlar bolaning yozma nutqidagi kamchiliklarni yanada kuchaytirishi mumkin. Tadqiqot va mashqlar yetishmasligi: Yozma nutqni rivojlantirish uchun o'quvchilar ko'plab amaliy mashqlarni bajarishlari kerak. Agar mashqlar va takrorlashlar yetarli bo'lmasa, ularning yozma ifodalash malakalari rivojlanmasligi mumkin.

Yozma Nutq Kamchiliklarini Aniqlash va Tahlil Qilish

Yozma nutq kamchiliklarini aniqlashda o'qituvchilar bir qator diagnostik vositalardan foydalanadilar. Bu vositalar o'quvchining yozma ifodalardagi xatoliklarni aniqlash va ularni tuzatish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ba'zi asosiy diagnostik usullar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Imlo va grammatika tahlili: O'quvchilarning yozma ishlari imlo va grammatika xatoliklari bo'yicha tahlil qilinadi. Bu tahlil orqali o'quvchilarning o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifodalashdagi kamchiliklari aniqlanadi. So'z boyligi va ifoda tahlili: O'quvchilarning so'z boyligini va ifoda etish darajasini aniqlash uchun ularning yozma ishlarini tahlil qilish muhimdir. Bu orqali o'quvchining nutqidagi kamchiliklarni aniqlash va ularni rivojlantirish bo'yicha rejalar tuziladi. Barcha yo'nalishlardagi yozma ifodalarni baholash: O'quvchilarning yozma ifodalari nafaqat grammatik jihatdan, balki fikrni ravon va aniq ifodalash darajasida ham baholanadi. Bu tahlil yordamida o'quvchining fikrlash va yozma nutqini rivojlantirish uchun maxsus mashqlar ishlab chiqiladi.^[3]

Yozma Nutq Kamchiliklarini Tuzatish Usullari

Yozma nutq kamchiliklarini tuzatishda bir qator metodlar va yondashuvlar qo'llaniladi: Grammatik va imlo mashqlari: O'quvchilarga grammatik va imlo xatoliklarini tuzatish uchun maxsus mashqlar taklif etiladi. Bu mashqlar o'quvchilarning tilni to'g'ri ishlatish malakalarini rivojlantiradi. O'qish va yozish mashqlarini ko'paytirish: O'quvchilarni o'qish va yozishga ko'proq jalb qilish kerak. Yozma nutqni rivojlantirish uchun o'quvchilarga qisqacha hikoyalar, esse yoki maqolalar yozish topshiriladi. Ravon yozma ifoda va tasvirlash mashqlari: O'quvchilarga yozma ifodani aniq va ravon qilishni o'rgatish

uchun tasvirlash va hikoya qilish mashqlari bajariladi. Bu metod o'quvchilarga so'zlar va frazalarning to'g'ri tuzilishini o'rganishga yordam beradi. Individual yondashuv: Har bir o'quvchining yozma nutqidagi kamchiliklar individual ravishda tahlil qilinib, ularning xatoliklarini tuzatishga qaratilgan maxsus yondashuvlar ishlab chiqiladi. Motivatsiya va rag'batlantirish: O'quvchilarni yozma nutqni rivojlantirishda rag'batlantirish juda muhimdir. Ijobiy motivatsiya o'quvchining o'zini ifodalashda ishtiyoqini oshiradi va uning yozma ifodalash malakalarini yaxshilashga yordam beradi.

Xulosa

Yozma nutq kamchiliklarini o'rganish va tuzatish o'qituvchilarning pedagogik yondashuvlari, metodikalarni samarali qo'llashi va o'quvchilarni doimiy ravishda rag'batlantirishni talab qiladi. Yozma nutqni rivojlantirish o'quvchilarning til malakalarini mustahkamlashga, ularning o'qish va yozishdagi muvaffaqiyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Nutqni rivojlantirishdagi muvaffaqiyatli yondashuvlar, tahlil va takrorlash, shuningdek, ijobiy motivatsiya orqali o'quvchilarning yozma ifodalash malakalarini aniq va ravon qilish mumkin.^[2]

Foydalangan adabiyotlar

1. Xasanboyeva Shoiraxon. Yozma nutqni rivojlantirish. Proceedings of international Conference on Educational Discoveries and Humanities Hosted online from Plano, Texas, Usa-2022
2. Kadamova Mohinur Mamurbek qizi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning og'zaki vayoqmanutqini rivojlantirish usullari. Международный научный журнал No7(100), часть2«Научный импульс» Февраль, 2023
3. Chet tillarda o'qishni o'rgatish metodikasi bo'yicha insholar - T.: / 2. Ed. I.M.Berman va V.A.Buchbinder. - Kiev: Oliy maktab, 2017 yil.
4. Hoshimov O'. Yoqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi. - T.: Sharq nashriyot-matbaaaksiadorlik kompaniyasi Bosh tahririyat, 2013.
5. V.V.Shelenkova, I.B.Korelina. Bolalar o'smirlar va kattalardagi nutq va ovoqning buzilishi .